

Słowa kluczowe: *postępowanie karne, wznowienie postępowania, przesłanki wznowienia, postępowanie dyscyplinarne, zawody prawnicze*

Łukasz Krzyżewski

Wznowienie postępowania jako nadzwyczajny środek zaskarżenia w postępowaniach dyscyplinarnych w zawodach prawniczych

ABSTRAKT

Autor prowadzi rozważania na temat nadzwyczajnego środka zaskarżenia, jakim jest wznowienie postępowania. Podstawą normatywną rozważań są postępowania dyscyplinarne w zawodach prawniczych i dotyczące ich przepisy. Autor stara się odpowiedzieć na pytanie, czy wznowienie postępowania jest dopuszczalne w tej kategorii spraw, a jeśli tak, to w jakim zakresie i na jakich podstawach. Celem tekstu jest także ukazanie różnic między poszczególnymi zawodami i zbadanie, czy są one uzasadnione, w szczególności w aspekcie zasady równości.

I. WSTĘP

Zawody prawnicze są jednym z przykładów profesji zawierających szczególne zasady odpowiedzialności względem większości innych grup zawodowych. Po pierwsze, przewidziano wobec nich regulację skutkującą wyciąganiem konsekwencji prawnych także za czyny dozwolone dla innych obywateli. Z drugiej zaś strony częściowo wyłączono ich odpowiedzialność za czyny niedozwolone na zasadach właściwych dla ogółu obywateli. Postępowanie dyscyplinarne spełnia zatem istotną rolę w życiu zawodowym i prywatnym każdego czynnego prawnika ze specjalizacją. Konsekwencje wydawanych w jego toku orzeczeń mogą natomiast być dla nich bardzo daleko idące. Rodzi to więc pytanie o zakres zastosowania znanych prawu instrumentów o charakterze gwarancyjnym, jednym z których jest wznowienie postępowania. Stanowi ono nadzwyczajny środek zaskarżenia, będący jednym z najbardziej wyrazistych przejawów dążenia do wykrycia prawdy materialnej i jako taki skupia się przede wszystkim na eliminowaniu błędów w podstawach faktycznych wydawanych orzeczeń. Celem

artykułu jest zatem omówienie dopuszczalności, zakresu, podstaw i częściowo trybu jego zastosowania w zakresie odpowiedzialności dyscyplinarnej w zawodach prawniczych, a przy tym wyciągnięcie zbiorczych wniosków oraz konkluzji co do kierunku, w jakim powinny iść zmiany legislacyjne jej dotyczące.

II. PRAWNY CHARAKTER POSTĘPOWANIA DISCYPLINARNEGO

Rozważania należy rozpocząć od kwestii wspólnej dla wszystkich zawodów, tj. charakteru postępowań dyscyplinarnych. W literaturze zgodnie podnosi się, że omawiane postępowanie nie jest *quasi*-postępowaniem karnym. Jest to bowiem odpowiedzialność o charakterze samoistnym. Podnosi się nawet, że samej procedurze pod pewnymi względami bliżej do postępowania cywilnego¹. Mimo to w prawie każdej regulacji prawnej dotyczącej odpowiedzialności dyscyplinarnej znajduje się odesłanie do odpowiedniego stosowania przepisów postępowania karnego w zakresie nieuregulowanym. Nie wynika ono jednak z charakteru postępowania. Decydujące są tu bowiem kwestie gwarancyjne i wspomniana już ważkość wydawanych w jego toku orzeczeń. Stosowanie przepisów procedury karnej ma przyczynić się do zapewnienia postępowaniu standardów konstytucyjnych poprzez zabezpieczenie praw obwinionego. Nadto zapewniają mu także istotne gwarancje procesowe, dzięki którym może skuteczniej bronić swoich praw i interesów. Jest to zatem postępowanie szczególne, toczące się na zasadach przewidzianych w ustawie ustrojowej, z posiłkowym stosowaniem przepisów procedury karnej². Za takim ujmowaniem charakteru odpowiedzialności dyscyplinarnej przemawia także szczególny krąg jej adresatów, w omawianym artykule – prawników. Dotyczy tylko małych grup społecznych i rozciąga się na czyny często obojętne z prawnego punktu widzenia dla pozostałej części społeczeństwa. Sposób procedowania oraz charakter sankcji także wskazują na wewnętrzny charakter odpowiedzialności. Rozciąga się ona wszak przede wszystkim na relację pociągniętego do odpowiedzialności dyscyplinarnej z organizacją, z której się wywodzi. Nadto sankcje są całkowicie inne niż te przewidziane w Kodeksie karnym czy wykroczeniowym³. Powyższe cechy niewątpliwie przemawiają za różnicowaniem tejże odpowiedzialności od zwykłej odpowiedzialności karnej, ograniczonej jedynie co do zakresu podmiotowego i przedmiotowego. Należy także wskazać, że postępowania dyscyplinarne

1 D. Kaczorkiewicz, *Instytucje prawa karnego procesowego w postępowaniu dyscyplinarnym* (w:): *Węzłowe problemy procesu karnego*, red. P. Hofmański, Warszawa 2010, s. 360; P. Turek (w:): *Prawo o prokuraturze. Komentarz*, Warszawa 2023, art. 171, 145; wyrok ETPC z 5.05.2020 r., KÖVESI v. RUMUNIA, skarga 3594/19, LEX nr 2963585.

2 Wyrok TK z 27.02.2001 r. (K 22/00), OTK 2001/3, poz. 48; W. Kozielowicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna i karna notariusza – wzajemne relacje*, „Rejent” 2021/10, s. 86; D. Kaczorkiewicz, *Instytucje...*, s. 364; J. Izydorczyk, *Odpowiednie stosowanie przepisów kodeksu karnego i kodeksu postępowania karnego w postępowaniu dyscyplinarnym wobec komorników*, „Przegląd Prawa i Administracji” CXXVI Wrocław 2021, s. 203–204.

3 W. Kozielowicz, *Rozdział I. Odpowiedzialność dyscyplinarna – uwagi ogólne* (w:): *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy*, Warszawa 2023, LEX/el.

w każdym z zawodów prawniczych są uregulowane odrębnie i zawierają przy tym liczne odrębności systemowe.

III. SĘDZIOWIE

Odpowiedzialność dyscyplinarną sędziów reguluje ustawa Prawo o ustroju sądów powszechnych⁴. Przepisy dotyczące odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów znajdują przy tym odpowiednie zastosowanie także do asesorów sądowych (art. 107a p.u.s.p.). Podstawy wznowienia postępowania dyscyplinarnego reguluje art. 126 ustawy. Zasady wznowienia postępowania na niekorzyść reguluje § 1, zgodnie z którym jest to możliwe, jeżeli umorzenie postępowania lub wydanie wyroku nastąpiło wskutek przestępstwa albo jeżeli w ciągu pięciu lat od umorzenia lub od wydania wyroku wyjdą na jaw nowe okoliczności lub dowody, które mogły uzasadniać skazanie lub wymierzenie kary surowszej. Wznowienie postępowania na korzyść normuje § 2, który stanowi, że może to nastąpić także po jego śmierci, jeżeli wyjdą na jaw nowe okoliczności lub dowody, które mogłyby uzasadniać uniewinnienie lub wymierzenie kary łagodniejszej. Na gruncie p.u.s.p. wznowienie postępowania jest więc uregulowane odmiennie niż na gruncie Kodeksu postępowania karnego⁵. Powstaje więc pytanie, co z szeregiem innych przesłanek uregulowanych w k.p.k. Zgodnie z art. 128 p.u.s.p. przepisy k.p.k. stosuje się odpowiednio w sprawach nieuregulowanych w przepisach o odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów, z uwzględnieniem odrębności wynikających z charakteru postępowania dyscyplinarnego. Należy uznać, że choć wznowienie postępowań dyscyplinarnych jest generalnie uregulowane w p.u.s.p., to jednak jest ona jedynie fragmentaryczna i dotyczy tylko materii z art. 540 § 1 k.p.k. W tym zakresie przepisy o wznowieniu z k.p.k. nie będą miały zastosowania, ale w pozostałych kwestiach jak najbardziej⁶. Odpowiedniość stosowania przepisów k.p.k. musi uwzględniać charakter postępowania dyscyplinarnego, a zatem kluczowe jest ustalenie punktów odniesienia, które będą wyznaczały te ramy. Zgodzić się należy z poglądem wyrażonym przez SN w uchwale I KZP 5/09, gdzie zostały one trafnie wskazane. Otóż zdaniem SN po regulację k.p.k. powinno się sięgać tylko w takim zakresie, jaki jest konieczny dla zachowania funkcjonalności tego postępowania, realizacji prawa do obrony realnej i efektywnej⁷. Niewątpliwie jednym z istotniejszych mechanizmów służących do ochrony tych praw jest wznowienie postępowania, które jest flagową instytucją gwarancyjną. Umożliwia ona bowiem wzruszenie prawomocnych orzeczeń,

4 Ustawa z 27.07.2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 334 ze zm.), dalej: p.u.s.p.

5 Ustawa z 6.06.1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 37 ze zm.), dalej: k.p.k.

6 D. Świecki (w:) *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. Art. 425–673, red. D. Świecki, Warszawa 2022, t. 2, s. 754; J. Gudowski, T. Ereciński, J. Iwulski (w:) *Komentarz do ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych* (w:) *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Ustawa o Krajowej Radzie Sądownictwa. Komentarz*, red. J. Gudowski, T. Ereciński, J. Iwulski, Warszawa 2009, art. 126, teza 3.

7 Uchwała SN z 27.05.2009 r. (I KZP 5/09), OSNKW 2009/7, poz. 51.

nawet w sytuacjach, gdy były one „prawidłowe” przy uwzględnieniu stanu wiedzy i prawa w dacie orzekania.

Kluczowym przepisem dla oceny stanu prawnego jest art. 540 § 2 k.p.k. umożliwiający wznowienie postępowania z uwagi na orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego stwierdzające niezgodność z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub z ustawą przepisu prawnego, na podstawie którego zostało wydane orzeczenie. O tego typu sytuacjach p.u.s.p. milczy. Nie można mieć jednak wątpliwości, że przy uwzględnieniu wspomnianej potrzeby realizacji prawa do obrony realnej i efektywnej przepis ten należy stosować odpowiednio w postępowaniu dyscyplinarnym sędziów⁸. To samo rozumowanie dotyczy rozstrzygnięć organu międzynarodowego działającego na mocy umowy międzynarodowej ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską (art. 540 § 3 k.p.k.)⁹. Obie przesłanki są w sensie juretrycznym bardzo zbliżone, zatem nie sposób znaleźć argumenty dla różnicowania dopuszczalności ich stosowania w omawianej kategorii spraw. Nie zmienia to jednak faktu, że praktyczny zakres zastosowania obu tych przesłanek jest raczej znikomy, aczkolwiek nie można wykluczyć takiej teoretycznej potrzeby. Dużo częściej potrzeba wznowienia postępowania może za to wynikać z tzw. bezwzględnych przyczyn odwoławczych. Szczególnie z uwagi na bardzo częste ostatnimi czasy podnoszenie jej zaistnienia w kontekście kwestionowania statusu sędziów orzekających w sprawach dyscyplinarnych w Sądzie Najwyższym. Zatem z tych samych względów, tj. braku autonomicznej regulacji w p.u.s.p., w innym judykacie dopuszczono także odpowiednie stosowanie art. 542 § 3 k.p.k.¹⁰

Omawiane wyżej przepisy znajdują odpowiednie zastosowanie również do sędziów sądów administracyjnych i wojskowych. Wynika to z odpowiedniego stosowania przepisów p.u.s.p. do postępowań dyscyplinarnych sędziów tych sądów¹¹. Inaczej natomiast wygląda sytuacja w zakresie sędziów Sądu Najwyższego. Ustawa o Sądzie Najwyższym¹² reguluje postępowania dyscyplinarne w rozdziale 7. Przepisy te nie przewidują jednak instytucji wznowienia postępowania. Nadto w samej ustawie nie ma żadnego odesłania w zakresie postępowania dyscyplinarnego do p.u.s.p. ani k.p.k. Implikuje to stwierdzenie, że w odniesieniu do sędziów SN instytucja wznowienia postępowania jest całkowicie wyłączona. Jest od tego tylko jeden wyjątek, zawarty w przepisach przejściowych ustawy. W art. 124 u.s.n. uregulowano wznowienie postępowania, które znajduje zastosowanie do postępowań dyscyplinarnych zakończonych

8 Postanowienie SN z 14.05.2008 r. (SNO 42/08), LEX nr 1288897.

9 Podobnie: J. Sawiński (w:) *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz*, red. A. Górski, Warszawa 2013, art. 126, teza 3; J. Gudowski, T. Ereciński, J. Iwulski (w:) *Komentarz...*, art. 126, teza 8.

10 Postanowienie SN z 24.10.2013 r. (SNO 26/13), LEX nr 1388480.

11 Art. 29 § 1 ustawy z 25.07.2002 r. *Prawo o ustroju sądów administracyjnych* (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 2492 ze zm.) oraz art. 70 § 1 ustawy z 21.08.1997 r. *Prawo o ustroju sądów wojskowych* (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 2250). W odniesieniu do sędziów sądów wojskowych lekko rozszerzono jedynie krąg osób uprawnionych do złożenia wniosku o Ministra Obrony Narodowej (art. 42a).

12 Ustawa z 8.12.2017 r. o Sądzie Najwyższym (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 622), dalej: u.s.n.

prawomocnym orzeczeniem wydanym przez rzecznika dyscyplinarnego przed dniem wejścia w życie ustawy, a zatem 3.04.2018 r. Zatem wznowienie postępowania jest całkowicie wyłączone w zakresie postępowań dyscyplinarnych sędziów SN zakończonych po tej dacie.

W zakresie, w jakim wznowienie jest możliwe, od razu rzuca się w oczy szczególny sposób regulacji podstaw wznowienia. Zgodnie z przywołanym przepisem postępowanie można wznowić na wniosek Ministra Sprawiedliwości, jeżeli w związku z postępowaniem dopuszczono się przestępstwa, a istnieje uzasadniona podstawa do przyjęcia, że mogło ono mieć wpływ na treść orzeczenia, lub po wydaniu orzeczenia ujawnią się nowe okoliczności faktyczne lub dowody. Jest to zatem bardzo szeroka regulacja, gdyż nie ma żadnej wskazówki, czego te nowości mają dotyczyć. Z istoty instytucji wywnioskować można jednak, że muszą one mieć wpływ na treść orzeczenia. Do takiego wniosku prowadzi wnioskowanie *per analogiam* z k.p.k. Warto też odnotować, że nadzwyczajny środek zaskarżenia można złożyć zarówno na korzyść, jak i na niekorzyść. Ustawa nie wprowadza bowiem w tym zakresie żadnych ograniczeń.

Taka regulacja ustawowa wznowienia postępowania, albo raczej jej brak, jest zastanawiająca. Niewątpliwie omawiane przepisy znajdują zastosowanie jedynie do bardzo wąskiego kręgu osób, gdyż liczba sędziów SN jest mała. W założeniu są to także osoby, wobec których stawia się bardzo wysokie wymagania osobowe. Powyższe argumenty mogą wskazywać na rzadkość sytuacji, w których postępowania dyscyplinarne będą wszczynane, a co za tym idzie – również ich wznowienie nie jest aż tak potrzebne. Byłoby to w miarę sensowne wytłumaczenie, chociaż równie prawdopodobne wydaje się zwykłe przeoczenie ustawodawcy, które szczególnie wobec częstotliwości prac nad ustawą o Sądzie Najwyższym jest prawdopodobne. Niezależnie jednak od rzeczywistych powodów stojących za obecną regulacją prawną wydaje się, że powinna ona ulec zmianie. Rzadkość potencjalnego korzystania z instytucji nie powinna przesądzać o braku potrzeby jej istnienia. Kwestie gwarancyjne, jakie stoją u podstaw omawianego nadzwyczajnego środka zaskarżenia, wydają się tak silne, że nieuzasadnione byłoby wyłączenie możliwości korzystania z niego przez sędziów Sądu Najwyższego. Zatem należy postulować wprowadzenie w tym zakresie zmian legislacyjnych.

IV. PROKURATORZY

Wznowienie postępowania dyscyplinarnego prokuratorów możliwe jest na podstawie art. 164 ustawy o prokuraturze¹³. Regulacja tutaj jest w zasadzie taka sama jak w p.u.s.p., a zatem nie ma potrzeby powielania w tym zakresie argumentacji. W ustawie o prokuraturze zawarto art. 171 odsyłający do odpowiedniego stosowania przepisów k.p.k. w częściach nieuregulowanych. Stosowanie tych przepisów powinno przy

13 Ustawa z 28.01.2016 r. Prawo o prokuraturze (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 390), dalej: ustawa o prokuraturze, pr. prok.

tym uwzględniać odrębności wynikające z charakteru postępowania dyscyplinarnego. Od orzeczeń dyscyplinarnych wydawanych zarówno w sprawach prokuratorów, jak i sędziów nie jest dopuszczalne złożenie kasacji (art. 163 § 1 pr. prok.).

V. KIERUNEK WZNOWIENIA POSTĘPOWANIA W PRZYPADKU SĘDZIÓW I PROKURATORÓW

Zagadnienie to zostanie omówione zbiorczo z uwagi na identyczną regulację prawną i fakt, że poczynione uwagi odnoszą się do obu profesji. Prawo o prokuraturze i p.u.s.p. wprowadzają bowiem możliwość wznowienia postępowania na niekorzyść obwinionego dyscyplinarnie na podstawie przesłanki *de novis*. Może to nastąpić w ciągu 5 lat od dnia wydania orzeczenia z uwagi na pojawienie się nowych okoliczności lub dowodów, które mogły uzasadniać skazanie lub wymierzenie kary surowszej. Jest to zatem fundamentalna odmienność w porównaniu z k.p.k., gdzie przesłanka ta wchodzi w grę jedynie jako okoliczność dopuszczająca wznowienie postępowania na korzyść skazanego. Implikuje to zatem stwierdzenie, że ustawodawca stawia w gorszej pozycji sędziego/prokuratora odpowiadającego dyscyplinarnie niż „zwykłego” skazanego, pociągniętego do odpowiedzialności w trybie k.p.k. W piśmiennictwie spotkać można nawet stanowisko, że jest to właściwie powrót do wyroków pośrednich¹⁴. W ramach przypomnienia, były to wyroki praktykowane w ustawodawstwach europejskich w okresie XIV i XIX wieku. Uwalniały od zarzutu, ale nie od podejrzenia, i sprowadzały się do jedynie czasowego uniewinnienia oskarżonego, a w razie wykrycia dowodów świadczących o jego winie, postępowania można było wznowić i doprowadzić do skazania¹⁵. W omawianej kategorii spraw wznowić postępowania można jednak także jedynie w celu wymierzenia kary surowszej, a więc nie tylko w przypadku uprzedniego uniewinnienia. Stawia to odpowiadających na gruncie tych przepisów sędziów i prokuratorów właściwie w jeszcze gorszej sytuacji niż osoby, wobec których wydawano wyroki pośrednie, co czyni te skazania całkiem zasadnymi. Oczywiście od sędziów i prokuratorów jako grup społecznych wymaga się zachowania podwyższonych standardów moralnych, etycznych i prawnych. Trudno jednak przeforsować tezę, że popełniane przez nich czyny mają cięższy charakter niż przestępstwa, na gruncie których odpowiada się w reżimie k.p.k. Odpowiedzialność dyscyplinarna spełnia istotną rolę i ważna jest potrzeba karania także tych czynów, niemniej ich społeczna szkodliwość i generalna doniosłość są jednoznacznie mniejsze niż w przypadku przestępstw, w szczególności zbrodni. Brak przekonujących argumentów, czemu traktować je surowiej i ścigać z większą zawziętością. Taką regulację należy więc uznać za nieuzasadnioną i absolutnie niespójną z instytucją wznowienia

¹⁴ P. Turek (w:) *Prawo...*, art. 165.

¹⁵ J. Kubiak, *Uniewinnienie tymczasowe (absolutio ab instantia) i inne formy wyroków pośrednich*, „Palestra” 2002//9–10, s. 33–34.

postępowania znaną z k.p.k. Wobec tego należy postulować albo zrównanie zasady wznowienia postępowania na podstawie przesłanki *de novis* do tych z k.p.k., albo ewentualnie umożliwienie wznowienia postępowania z tej podstawy także na niekorzyść w k.p.k. Tak czy inaczej, wznowienie postępowania już po wydaniu wyroku skazującego, jedynie w celu zaostreżenia kary, trudno uznać za dopuszczalne.

VI. LEGITYMACJA DO ZŁOŻENIA WNIOSKU O WZNOWIENIE POSTĘPOWANIA W PRZYPADKU SĘDZIÓW I PROKURATORÓW

Na gruncie p.u.s.p. zagadnienie regulowane jest przez art. 125, w myśl którego Krajowa Rada Sądownictwa, Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego i Minister Sprawiedliwości mogą wystąpić o wznowienie postępowania dyscyplinarnego. Na pierwszy rzut oka wydaje się to katalog zamknięty podmiotów posiadających w tym zakresie legitymację. Byłby to jednak wniosek błędny z uwagi chociażby na treść art. 126 § 3 p.u.s.p. Przywołany przepis przyznaje bliskim zmarłego sędziego prawo do złożenia wniosku o wznowienie postępowania. Trudno uznać, że rozszerzenie katalogu podmiotów uprawnionych do składania wniosku następuje dopiero wraz ze śmiercią samego zainteresowanego. Skoro bowiem w art. 126 § 3 p.u.s.p. mówi się o uprawnieniu do złożenia wniosku bliskich zmarłego skazanego, to wydaje się, że tym bardziej na zasadzie odpowiedniego stosowania przepisów k.p.k. uprawnionym do złożenia wniosku jest także sam skazany¹⁶. Niezrozumiałe byłoby bowiem rozszerzenie podmiotów legitymowanych czynnie (ponad te z art. 125 p.u.s.p.) dopiero z chwilą śmierci skazanego. Wola dbania o dobre imię członka rodziny, choć chwalebna, nie wydaje się jednak bardziej istotna niż chęć zadbania o nie przez samego zainteresowanego. Art. 125 p.u.s.p. należy odczytywać w ten sposób, że zawiera jedynie katalog podmiotów dodatkowo legitymowanych do złożenia wniosku o wznowienie postępowania, ponad te, którym uprawnienie to przysługuje na zasadach k.p.k. Powyższy wniosek wzmacnia sposób redakcji podobnych przepisów dotyczących odpowiedzialności dyscyplinarnej w innych zawodach prawniczych. Tak np. w ustawie o komornikach sądowych art. 253 statuuje katalog podmiotów uprawnionych do wniesienia kasacji. Ustawodawca wskazał tam, że uprawnionymi do tego są „wyłącznie Prokurator Generalny i Rzecznik Praw Obywatelskich”, a zatem nie sam komornik sądowy. Użycie słowa „wyłącznie” wskazuje na wolę ustawodawcy uregulowania tego zagadnienia w sposób autonomiczny i wyłączenie komornika sądowego z grona osób uprawnionych. Na gruncie p.u.s.p. ustawodawca takiego zabiegu legislacyjnego nie zastosował, co wzmacnia przekonanie o tym, że zamieszczony tam katalog podmiotów nie jest

16 Postanowienie SN z 27.01.2009 r. (SNO 86/08), LEX nr 1289015; J. Gudowski, T. Ereciński, J. Iwulski (w:) *Komentarz...*, art. 125, teza 1; J. Sawiński (w:) *Prawo o ustroju...*, art. 125, teza 1; W. Kozielowicz, 2. *Wznowienie postępowania dyscyplinarnego* (w:) *Odpowiedzialność...*

wyłączny. Gdyby wolą ustawodawcy było pozbawienie na gruncie p.u.s.p. sędziego uprawnienia do złożenia nadzwyczajnego środka zaskarżenia osobiście, to z pewnością wskazałby to wprost, jak w przytoczonym przykładzie. Uznać zatem należy, że art. 125 p.u.s.p. powinno się wyklądać w ten sposób, że są to jedynie podmioty dodatkowo uprawnione do złożenia wniosku o wznowienie postępowania, które przecież na gruncie przepisów ogólnych takich kompetencji nie posiadają.

Nadto za takim wnioskiem przemawia także wykładnia porównawcza. W pr. prok. katalog podmiotów legitymowanych do złożenia wniosku o wznowienie postępowania zawarto w art. 164. Jako jedną z tych osób ustawodawca wskazał ukananego prokuratora. Trudno wskazać argumenty za odmiennym traktowaniem w tym zakresie sędziego i prokuratora w dotyczących ich sprawach dyscyplinarnych.

Analizując omawiane regulacje, odwołać się należy do konstytucyjnej zasady równości. Wszystkie zawody prawnicze są generalnie traktowane jako zawody zaufania publicznego. Zapewne wobec sędziów należałoby mieć wyższe oczekiwania niż np. radcy prawnego, ale nie zmienia to zasadniczego charakteru tych profesji. Skoro tak, to nie do pogodzenia z tą zasadą byłoby niczym nieuzasadnione różnicowanie ich zasad odpowiedzialności, w tym dostępu do środków odwoławczych. W sprzeczności ze standardem rzetelnego procesu stałoby wyłączenie możliwości skorzystania przez obwinionego z instytucji wznowienia prawomocnie zakończonego postępowania dyscyplinarnego tylko dlatego, że wykonuje inny zawód prawniczy. Podobnie za bezpodstawne i krzywdzące należy uznać przyznawanie tylko niektórym podmiotom legitymacji czynnej w tym zakresie. Tam więc, gdzie jest to na gruncie zasad wykładni możliwe, mając na względzie potrzebę realizacji konstytucyjnej zasady równości i prawa do obrony, przepisy należy wyklądać z korzyścią dla obwinionego. Będzie on zatem uprawniony do złożenia wniosku o wznowienie samodzielnie.

VII. NOTARIUSZE I KOMORNICY SĄDOWI

Zawody te są oczywiście skrajnie różne, niemniej mają identyczną regulację prawną, więc zostaną omówione razem. Pierwsza różnica w porównaniu z sędziami i prokuratorami jest taka, że w sprawach notariuszy i komorników sądowych jest możliwość wniesienia kasacji od orzeczeń wydawanych w sprawach dyscyplinarnych przez wyższe sądy dyscyplinarne (art. 63a § 1 u.p.n.¹⁷ oraz art. 253 u.k.s.¹⁸). W ustawie Prawo o notariacie uprawnienie takie ma nawet sam notariusz, w przeciwieństwie do komornika sądowego. Kasacja jest jedynym nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia, o którym mowa w przywołanych ustawach. Nie ma w nich ani słowa o wznowieniu postępowania, co jednak nie oznacza, że środki te nie mogą być stosowane. Dopuszczalności

17 Ustawa z 14.02.1991 r. Prawo o notariacie (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 1799 ze zm.), dalej: u.p.n.

18 Ustawa z 22.03.2018 r. o komornikach sądowych (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1691 ze zm.), dalej: u.k.s.

takiej należy upatrywać w art. 69 u.p.n. i art. 223 ust. 2 u.k.s., które odsyłają do odpowiedniego stosowania przepisów k.p.k. w zakresie nieuregulowanym. Skoro przepisy te nie przewidują żadnych wyłączeń, to należy uznać, że przepisy rozdziału 56 k.p.k., dotyczącego wznowienia postępowania, stosuje się odpowiednio. Gdyby środek ten miał nie obowiązywać na gruncie omawianych ustaw, to zostałoby to wskazane wprost w tych aktach prawnych, tak jak to uczyniono w odniesieniu do kasacji w p.u.s.p. i pr. prok.¹⁹ Skoro takiego zabiegu legislacyjnego nie zastosowano, to niewątpliwie w drodze odpowiedniego stosowania przepisów k.p.k. komornicy i notariusze mogą z tego środka skorzystać, co potwierdza także orzecznictwo Sądu Najwyższego²⁰. W literaturze przedstawiono także pogląd odmienny, niemniej pozbawiony uzasadnienia²¹.

W przeciwieństwie do p.u.s.p. i pr. prok. w przepisie odsyłającym do odpowiedniego stosowania przepisów k.p.k. nie wskazano wprost, że ma ono uwzględniać charakter postępowania dyscyplinarnego, niemniej niczego to nie zmienia. Takie sformułowania w innych ustawach stanowią w istocie superfluum, gdyż istota „odpowiedniego” stosowania, w przeciwieństwie do stosowania wprost, zakłada uwzględnienie odrębności. Część przepisów będzie zatem stosowana wprost, część ze zmianami, a część wcale. Nie ma potrzeby dodatkowego artykułowania tego w ustawie, gdyż odpowiednio stosowane przepisy i tak muszą uwzględniać charakter postępowania dyscyplinarnego²².

VIII. ADWOKACI I RADCOWIE PRAWNI

Oba zawody są z praktycznego punktu widzenia niezwykle podobne i nie inaczej jest w przypadku regulacji prawnej postępowania dyscyplinarnego, w tym wznowienia postępowania. Również i w prawie o adwokaturze²³ oraz ustawie o radcach prawnych²⁴ z zakresu nadzwyczajnych środków zaskarżenia przewidziano wprost jedynie kasację jako środek służący do kontroli orzeczeń wydawanych przez Wyższy Sąd Dyscyplinarny w drugiej instancji (art. 91a u.p.a. i art. 62² u.r.p.). Uprawnienie do jego złożenia przysługuje przy tym również samym zainteresowanym adwokatom i radcom prawnym. Podobnie jednak jak przy komornikach sądowych i notariuszach, uprawnienie adwokatów i radców prawnych do składania wniosków o wznowienie postępowania wyprowadzić można z odpowiedniego stosowania przepisów k.p.k.

19 Art. 122 § 1 p.u.s.p.; art. 163a § 1 pr. prok.

20 Postanowienie SN z 11.12.2006 r. (SDI 26/06), LEX nr 568829; postanowienie SN z 27.04.2006 r. (SDI 4/06), LEX nr 568851.

21 K. Dudka, *Zasady i zakres odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego w sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej notariuszy. Zasady ponoszenia kosztów postępowania dyscyplinarnego notariuszy na tle regulacji dotyczących innych zawodów prawniczych*, Warszawa 2015, s. 30.

22 A. Oleszko (w.): *Prawo o notariacie. Komentarz. Ustrój notariatu*, Warszawa 2016, t. 1, art. 69.

23 Ustawa z 26.05.1982 r. Prawo o adwokaturze (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 1184 ze zm.), dalej: u.p.a.

24 Ustawa z 6.07.1982 r. o radcach prawnych (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 499), dalej: u.r.p.

w zakresie nieuregulowanym²⁵. W orzecznictwie SN można spotkać jednak sporadyczne zdania przeciwne, wedle których „zastosowanie instytucji, uregulowanej w k.p.k., przy braku jakiegokolwiek jej unormowania w ustawie korporacyjnej, jest możliwe tylko wówczas, gdy konieczność taka wynika z potrzeby zapewnienia dalszego toku postępowania i wydania rozstrzygnięcia. Nie jest natomiast dopuszczalne przyznawanie stronie nadzwyczajnych uprawnień służących wzruszeniu prawomocnego orzeczenia”²⁶. Wydaje się, że powyższy pogląd nie jest słuszny. Przedstawiona przez SN argumentacja sprowadza się do zanegowania możliwości przyznawania prawa do składania nadzwyczajnych środków zaskarżenia w sytuacji, gdy nie czyni tego ustawodawca. Niewątpliwie jest to prawda. Tyle tylko, że w omawianej sytuacji jest dokładnie odwrotnie. Takie uprawnienie wszak wynika ze stosowanych odpowiednio przepisów k.p.k. na podstawie art. 95n pkt 1 u.p.a. oraz art. 74¹ pkt 1 u.r.p. Podstawa prawna zatem istnieje, więc rozważania SN idą raczej w kierunku ograniczenia istniejącego prawa niż zakazania kreowania go. Nie ma przy tym reguł wykładni przepisów, która nakazywałaby eliminowanie istniejącego prawa do skorzystania z nadzwyczajnych środków zaskarżenia, w braku wyraźnego przepisu ustawy. To, że w ustawie wprost wskazano, że przysługuje pewien środek zaskarżenia, nie przesądza jeszcze o tym, że nie może być innych, szczególnie tak znacząco różnych jak kasacja i wznowienie postępowania. Jedno wszak dotyczy jedynie uchybień prawnych, a drugie generalnie uchybień o podłożu faktycznym, co oznacza, że środki te nie zajązają się w pełni, a realizują inne funkcje. Wreszcie przecież ustawy mówią jedynie o dostępności kasacji, ale nie zawierają kompleksowego jej uregulowania, w którym to zakresie stosuje się odpowiednio przepisy k.p.k. Wprowadzają jedynie pewne drobne odmienności. Z tego względu należy uznać, że wznowienie postępowania jako nadzwyczajny środek zaskarżenia bez wątpienia jest dopuszczalne²⁷. Odmienna konkluzja sprowadzałaby się do pogorszenia sytuacji obwinionego przy jednoczesnym braku podstawy prawnej ku temu, czego nie można uznać za dopuszczalne.

W tym miejscu można przejść jeszcze pokrótce do wykładni historycznej przepisów. Otóż kilkanaście lat temu, do 2007 r. odpowiedzialność dyscyplinarna adwokatów i radców prawnych była regulowana szczegółowo rozporządzeniami Ministra Sprawiedliwości. U.p.a. i u.r.p. zawierały wówczas przepisy stanowiące delegację ustawową do ich wydania, w których określono „szczegółowe przepisy o postępowaniu dyscyplinarnym” (art. 95m u.p.a. i art. 74 u.r.p.). Oba rozporządzenia zawierały przy tym regulację dotyczącą wznowienia postępowania. Rozporządzenie o odpowiedzialności

25 Art. 95n pkt 1 u.p.a. oraz art. 74¹ pkt 1 u.r.p. Tak np. w uchwale SN(7) z 14.09.2017 r. (I KZP 9/17), OSNKW 2017/10, poz. 59.

26 Postanowienie SN z 15.11.2012 r. (VI KZ 14/12), LEX nr 1228526.

27 J. Zagrodnik, *Stosowanie kodeksu postępowania karnego w postępowaniu dyscyplinarnym uregulowanym przepisami ustawy o radcach prawnych. Glosa do uchwały SN z dnia 14 września 2017 r.*, I KZP 9/17, PiP 2019/ 2, s. 149–156; W. Kozielewicz, 2. Wznowienie postępowania dyscyplinarnego (w:) *Odpowiedzialność...*

dyscyplinarnej adwokatów²⁸ w § 44, a rozporządzenie o odpowiedzialności dyscyplinarnej radców prawnych²⁹ w § 52. Wznowienie postępowania nie jest więc obce regulacji odpowiedzialności dyscyplinarnej w obu korporacjach i ma w nich dość daleko sięgające korzenie.

IX. RZECZNICY PATENTOWI

Bardzo ciekawe jest uregulowanie prawne dotyczące rzecznika patentowego. Cała odpowiedzialność dyscyplinarna w tym zawodzie jest uregulowana w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości³⁰, które zostało wydane w oparciu o przewidzianą w art. 67a i 68 ustawy o rzeczniku patentowym³¹ delegacji. Widać więc tutaj pierwszą różnicę legislacyjną, a mianowicie w u.r.p. nie wprowadzono odrębnego rozdziału dotyczącego odpowiedzialności dyscyplinarnej, a kwestię tę wyłączono w całości poza ten akt prawny. Podobnie jak niegdyś w przypadku radców prawnych i adwokatów. Jedna kwestia w zakresie odpowiedzialności dyscyplinarnej jest jednak niezmienna, również w u.r.p. zawarto bowiem odesłanie do odpowiedniego stosowania przepisów k.p.k. w zakresie nieuregulowanym (art. 67b u.r.p.). Przechodząc do samego rozporządzenia, w ramach artykułu należy zwrócić uwagę na dwie kwestie. Pierwszą z nich jest to, że w § 33 wprowadzono uprawnienie, dostępne także stronie do złożenia wniosku o wznowienie postępowania dyscyplinarnego. Druga kwestia to ujęcie podstaw wznowienia postępowania. W rozporządzeniu wprowadzono ich kilka, przy czym nie są one w całości tożsame z tymi z k.p.k. W szczególności interesująca jest przesłanka *de novis* (odpowiednik art. 540 § 1 pkt 2 k.p.k.). Ujęto ją w sposób następujący: „w razie późniejszego wykrycia takich okoliczności faktycznych lub środków dowodowych, które mogły mieć wpływ na wynik sprawy, a z których nie mogła skorzystać w poprzednim postępowaniu”. Jest to zatem regulacja znacznie szersza. Wznowienie jest tutaj możliwe w każdym kierunku, a przy tym brak jest jakiegoś uszczegółowienia, czego konkretnie mają dotyczyć owe nowości, w wykazaniu czego mają być pomocne. Uznać zatem należy, na zasadzie analogii, że chodzi o wszelkie takie okoliczności, które mogą być istotne dla sprawy i które mogą mieć wpływ na jej wynik. Co zaś dotyczy się innych przesłanek, to zgodnie zaś z tym, co już wcześniej powiedziano, należy uznać, że wznowienie postępowania w razie ich wystąpienia jest możliwe na podstawie odpowiednio stosowanych przepisów k.p.k. Ostatnią ważną różnicą, na którą należy

28 Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 23.07.1998 r. w sprawie postępowania dyscyplinarnego w stosunku do adwokatów i aplikantów adwokackich (Dz.U. nr 99 poz. 635 ze zm.).

29 Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 6.04.1984 r. w sprawie zasad i trybu postępowania dyscyplinarnego w stosunku do radców prawnych i aplikantów radcowskich (Dz.U. nr 27 poz. 138 ze zm.).

30 Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 17.05.2002 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu postępowania dyscyplinarnego wobec rzeczników patentowych i aplikantów (Dz.U. nr 67 poz. 618 ze zm.), dalej: rozporządzenie.

31 Ustawa z 11.04.2001 r. o rzecznikach patentowych (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 749), dalej: u.r.p.

zwrócić uwagę, jest to, że u.r.p. i rozporządzenie przewidują wprost, jako jedyna regulacja prawna dotycząca zawodów prawniczych, zarówno kasację, jak i wznowienie postępowania jako nadzwyczajne środki odwoławcze od orzeczeń Odwoławczego Sądu Dyscyplinarnego (art. 66 ust. 1 u.r.p.).

X. DORADCY PODATKOWI

Przechodząc do ostatniego zawodu prawniczego – doradcy podatkowego, należy stwierdzić, że regulacja jest tutaj najbardziej szczególna i wręcz paradoksalna. Podstawą rozważań jest ustawa o doradcach podatkowych³². Zgodnie z art. 65 ust. 1 u.d.p. tamtejsze postępowanie dyscyplinarne jest dwuinstancyjne, a orzeka w nim sąd dyscyplinarny i Wyższy Sąd Dyscyplinarny jako sąd drugiej instancji. Jak we wszystkich omówionych ustawach, również tutaj, w nieuregulowanych sprawach dotyczących postępowania dyscyplinarnego stosuje się odpowiednio przepisy k.p.k. (art. 79 u.d.p.). W ustawie wprowadzono jednak pewne *novum* względem innych omówionych regulacji, a to możliwość odwołania się od orzeczenia Wyższego Sądu Dyscyplinarnego do sądu apelacyjnego – sądu pracy i ubezpieczeń społecznych. Co oczywiste, sąd ten proceduje wówczas w reżimie przepisów procedury cywilnej, niemniej istotne jest sformułowanie u.d.p., że stosuje on przepisy k.p.c.³³ o apelacji „do rozpoznania odwołania” (art. 75 u.d.p.). Wprost wskazano także, że od takiego orzeczenia kasacja nie przysługuje. Czyli na gruncie tej ustawy zamieniono możliwość złożenia kasacji do SN od orzeczenia wydanego w drugiej instancji przez organ dyscyplinarny (jak np. u adwokatów) możliwością odwołania się do sądu apelacyjnego – sądu pracy. Zachowano w ten sposób konstytucyjne standardy prawa, ale dokonano jednocześnie fundamentalnej zmiany. Wymieszano bowiem w ramach tego postępowania dyscyplinarnego procedurę cywilną i karną³⁴. Jest to jedyna taka sytuacja w ramach postępowań dyscyplinarnych, która ma bardzo daleko idące konsekwencje. Ustawa milczy o wznowieniu postępowania, niemniej – z tych samych powodów, które już przytoczono – jest to środek dopuszczalny do złożenia na zasadzie odpowiednio stosowanych przepisów k.p.k. Regulacja doradców podatkowych jest jednak o tyle szczególna i paradoksalna, gdyż środek ten nie będzie przysługiwał zawsze. W przypadku gdy uprawomocniło się orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego, kończy ono postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności dyscyplinarnej doradcy podatkowego i może on potem od niego składać nadzwyczajne środki zaskarżenia,

32 Ustawa z 5.07.1996 r. o doradztwie podatkowym (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 2117), dalej: u.d.p.

33 Ustawa z 17.11.1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1550 ze zm.).

34 Co istotne, w innych postępowaniach dyscyplinarnych kasację, a więc swego rodzaju „odpowiednik” tutejszego odwołania, SN rozpoznaje, stosując przepisy k.p.k., a nie k.p.c.; tak np. R. Baszuk, W. Marchwicki (w.): *Prawo o adwokaturze. Komentarz*, red. P. Piesiewicz, Warszawa 2023, art. 91(c), LEX/el.

w trybie przepisów k.p.k. Jeśli jednak przed uprawomocnieniem się tego orzeczenia odwołał się do sądu cywilnego, to orzeczenie tego sądu będzie kończyło postępowanie w przedmiocie jego odpowiedzialności dyscyplinarnej. W takiej sytuacji powstaje paradoks, gdyż skorzystanie z przysługującego środka odwoławczego doprowadza do potencjalnego pogorszenia sytuacji doradcy podatkowego w przyszłości, gdyż takie orzeczenie nie może być już w żadnym trybie wzruszone, niezależnie od okoliczności i podstaw. Orzeczenia cywilnego nie sposób, co jasne, wzruszyć w trybie k.p.k. Ustawa o doradcach podatkowych nie odsyła natomiast w żadnym innym zakresie niż „do rozpoznania odwołania” do przepisów k.p.c., a zatem i ta procedura jest wówczas zamknięta, z uwagi na brak podstawy prawnej do stosowania nadzwyczajnych środków zaskarżenia znanych k.p.c. Wznowienie postępowania (i inne nadzwyczajne środki zaskarżenia) przysługują zatem w zakresie postępowania dyscyplinarnego doradców podatkowych jedynie wtedy, gdy nie złożono odwołania do sądu cywilnego.

XI. PODSUMOWANIE

Poczynione rozważania dowodzą tego, że wznowienie postępowania jest dopuszczalne w zakresie orzeczeń wydawanych w postępowaniu dyscyplinarnym każdego z omawianych zawodów prawniczych, z wyjątkiem sędziów SN i niekiedy doradców podatkowych. Odpowiednie stosowanie przepisów k.p.k. niewątpliwie wiąże się z możliwością sięgnięcia po pełen katalog przesłanek wznowienia postępowania zawartych w k.p.k., z uwzględnieniem odrębności wynikających z omówionych ustaw, które dotyczą przede wszystkim podstawy *de novis*.

W ocenie autora regulacja postępowań dyscyplinarnych w zawodach prawniczych pozostawia wiele do życzenia i powinna zostać zmieniona. Ustawodawca wprowadzał kolejne przepisy bez żadnego generalnego archetypu odpowiedzialności dyscyplinarnej i wizji tego, jak powinna ona wyglądać. Panuje w tym zakresie ustawodawczy chaos. Nie ma nawet spójności w zakresie tego, czy zagadnienie to regulować w ustawach dotyczących zawodów prawniczych, czy w odrębnych rozporządzeniach. Idąc dalej, można nawet spotkać przykłady mieszania procedur, w oparciu o które sprawy tej kategorii powinny być rozpoznawane. Ustawy wprowadzają odmienne podstawy oraz różnicują kierunki możliwego wznowienia postępowania i zasady jego dokonywania. Brak przy tym przekonujących merytorycznych przesłanek dla takiego zabiegu, co skutkuje naruszeniem zasady równości. Wobec tego należy postulować dokonanie w tym zakresie gruntownych zmian i ujednolicień. Być może wartym poddania ponownej dyskusji jest debatowany niegdyś projekt ustawy o wprowadzeniu ogólnej

regulacji odpowiedzialności dyscyplinarnej w zawodach prawniczych³⁵. Temat polepszenia efektywności postępowań dyscyplinarnych i ich przemodelowania był zresztą już wielokrotnie debatowany, ale bez większych skutków³⁶. Istniejące między różnymi zawodami odmienności, nawet w omawianym zakresie, są bardzo daleko idące, przy braku merytorycznych przesłanek takiego rozróżnienia, co powinno zostać poddane rewizji. Nieuzasadnione różnicowanie wpływa wszak ujemnie tak na równość wobec prawa, jak i na efektywność samych postępowań.

mgr Łukasz Krzyżewski

Doktorant Szkoły Doktorskiej Nauk Społecznych Uniwersytetu Łódzkiego, Wydział Prawa i Administracji UŁ, aplikant sędziowski.

PhD student at the Doctoral School of Social Sciences of the University of Lodz, Faculty of Law and Administration of the University of Lodz, trainee judge.

ABSTRACT

Keywords: *criminal proceedings, reopening of proceeding, grounds for reopening, disciplinary proceedings, legal professions*

Reopening of proceedings as an extraordinary means of appeal in disciplinary proceedings in the legal professions

The author discusses the extraordinary means of appeal in the form of reopening of proceedings. The normative base for the presented reflections is the disciplinary proceedings in the legal professions and the regulations pertaining to such proceedings. The author tries to answer the question of whether it is permissible to reopen proceeding in this category of cases, and if so, to what extent and

³⁵ Rządowy projekt ustawy o postępowaniu dyscyplinarnym wobec osób wykonujących niektóre zawody prawnicze, Druk nr 970, Sejm RP V Kadencji. Należy zaznaczyć, że autor nie opowiada się za tym konkretnym projektem, niemniej uważa, że sama idea wprowadzenia jednego systemu odpowiedzialności dyscyplinarnej wydaje się być słuszną.

³⁶ M. Wróblewski, *Polski system odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów w świetle standardów prawa Unii Europejskiej*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2020/4, s. 184–186 i wskazane tam pozycje.

on what grounds. The text also aims to show the differences between the various legal professions with respect to the titular issue and to examine whether they are justified, in particular in terms of the principle of equality.

Bibliografia

1. **Baszук Radosław, Marchwicki Wojciech** (w:) *Prawo o adwokaturze. Komentarz*, red. P. Piesiewicz, Warszawa 2023, LEX/el.
2. **Dudka Katarzyna**, *Zasady i zakres odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego w sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej notariuszy. Zasady ponoszenia kosztów postępowania dyscyplinarnego notariuszy na tle regulacji dotyczących innych zawodów prawniczych*, Warszawa 2015
3. **Gudowski Jacek, Ereciński Tadeusz, Iwulski Józef** (w:) *Komentarz do ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych* (w:) *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Ustawa o Krajowej Radzie Sądownictwa. Komentarz*, red. J. Gudowski, T. Ereciński, J. Iwulski, Warszawa 2009
4. **Izydorczyk Jacek**, *Odpowiednie stosowanie przepisów kodeksu karnego i kodeksu postępowania karnego w postępowaniu dyscyplinarnym wobec komorników*, „Przegląd Prawa i Administracji” CXXVI Wrocław 2021
5. **Kaczorkiewicz Dorota**, *Instytucje prawa karnego procesowego w postępowaniu dyscyplinarnym* (w:) *Węzłowe problemy procesu karnego*, red. P. Hofmański, Warszawa 2010
6. **Kozielewicz Wiesław**, *Odpowiedzialność dyscyplinarna i karna notariusza – wzajemne relacje*, „Rejent” 2021/10
7. **Kozielewicz Wiesław**, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy*, Warszawa 2023, LEX/el.
8. **Kubiak Jacek**, *Uniewinnienie tymczasowe (absolutio ab instantia) i inne formy wyroków pośrednich*, „Palestra” 2002/9–10
9. **Oleszko Aleksander** (w:) *Prawo o notariacie. Komentarz. Ustrój notariatu*, Warszawa 2016, t. 1
10. **Sawiński Jarema** (w:) *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz*, red. A. Górski, Warszawa 2013
11. **Świecki Dariusz** (w:) *Kodeks postępowania karnego. Komentarz tom II art. 425–673*, red. D. Świecki, Warszawa 2022
12. **Turek Piotr** (w:) *Prawo o prokuraturze. Komentarz*, Warszawa 2023
13. **Zagrodnik Jarosław**, *Stosowanie kodeksu postępowania karnego w postępowaniu dyscyplinarnym uregulowanym przepisami ustawy o radcach prawnych. Glosa do uchwały SN z dnia 14 września 2017 r., I KZP 9/17, PiP 2019/2*